

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Профессор А.А.Молдажанованы еске алуға арналған «XXI ғасырдағы педагогикалық білім беру: басымдықтар мен ізденістер» тақырыбындағы халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарының

ЖИНАҒЫ
7 - қазан, 2022 ж.

Астана, 2022

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Профессор А.А.Молдажанованы еске алуға арналған «XXI
ҒАСЫРДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ: БАСЫМДЫҚТАР
МЕН ІЗДЕНІСТЕР» тақырыбындағы Халықаралық ғылыми-
практикалық конференция материалдарының

ЖИНАҒЫ

7 - қазан, 2022 ж.

СБОРНИК

материалов Международной научно-практической конференции
«ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В XXI ВЕКЕ: ПРИОРИТЕТЫ И
ПОИСКИ» посвященная памяти профессора А.А.Молдажановой
7-октября, 2022 г.

COLLECTION

Collection materials of the International scientific and practical Conference
«PEDAGOGICAL EDUCATION IN THE XXI CENTURY: PRIORITIES AND
SEARCHES» dedicated to the memory of professor A.A.Moldazhanova

October -7, 2022 y.

Астана, 2022

ӘӨЖ 37.0
БКК 74.00
П 82

Редакция алқасы:

Ж.Д.Курманғалиева - Басқарма мүшесі - Ғылым, коммерциаландыру және интернационалдандыру жөніндегі проректор, **Б.Ж.Сомжүрек** - «Әлеуметтік ғылымдар» факультетінің деканы, **М.П.Асылбекова** - «Педагогика» кафедрасының меңгерушісі, п.ғ.к., профессор м.а.; **Б.П.Сейітқазы** - п.ғ.д., профессор; **Қ.Т.Атемова** - п.ғ.д., профессор; **Т.С.Сламбекова** - п.ғ.к., профессор м.а.; **С.С.Байсарина** - п.ғ.к., доцент; **Н.П.Албытова** - п.ғ.к., профессор м.а.; **Махадиева А.К** - PhD., **Балтабаева Ж.Б.** - магистр, **Қуатов А.К.** - магистр.

ISBN 978-601-337-713-1

Жинақта Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, «Профессор А.А.Молдажанованы еске алуға арналған «XXI ғасырдағы педагогикалық білім беру: басымдықтар мен ізденістер» тақырыбындағы Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының Пленарлық мәжілісінде және «Профессор А.А.Молдажанова және қазақстандық білім беру жүйесінің дамуы», «Білімді ұлт» сапалы білім беру» ұлттық жобаны жүзеге асыру - Жаңа Қазақстанды дамытудағы басым бағыт», «Білім берудің ғаламдық мәселелерін шешуде адами ресурстардың бірігуі» деп аталатын секция жұмыстары бойынша тыңдалған баяндамалар қамтылды. -587 бет.

ӘӨЖ 37.0
БКК 74.00
П 82

ISBN 978-601-337-713-1

«Профессор А.А.Молдажанованы еске алуға арналған «XXI ғасырдағы педагогикалық білім беру: басымдықтар мен ізденістер» тақырыбындағы Халықаралық ғылыми-практикалық конференция.

@Астана, 2022

1. Кенжалин Ж. Ұлт рухын ұлықтаған ұрпақпыз. – Алматы, 2005. – 46-47 беттер.
2. Жанайдаров О. Менің елім – Қазақстан. – Алматы: Балауса, 2003..
- Жастар өміріндегі патриоттық тәрбиенің орны. Қарағанды мемлекеттік университетінің хабаршысы. -2003. - №4 (32)
3. Отансүйгіштік тәрбие-басты міндет //Қазақстан мектебі. - 2005. - №5-6.
4. Бегалиев Т.Б. Педагогика. Қысқаша лекциялар курсы Тараз 1999

ӘОЖ 37.013.42

БОЛАШАҚ ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЕРТІҢ ДИВЕРГЕНТТІ ОЙЛАУЫ – ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТ РЕТІНДЕ

Асылбекова М.П.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің п.ғ.к., профессоры
Әділхан Данагүл Әуезханқызы

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің 2-курс магистранты

Қазіргі кезде мамандық атаулының барлығы бейімділікті, ептілікті, шапшаңдықты, ерекше ой қызметін, мол шығармашылық мүмкіндікті қажет етеді. Қазақстанның экономикалық, саяси, әлеуметтік өмірінде болып жатқан серпінді реформалар стандартты емес жағдайларда өз бетінше әр түрлі мәселелерді ортаға салып, шеше алатын белсенді, іскер, креативті ойлайтын мамандардың қажеттілігін арттырады.

Дивергентті ойлау бір мәселенің бірнеше шешімін таңдауға мүмкіндік береді және логикадан біраз ауытқуы мүмкін. Дивергенция қиялмен байланысты және қазіргі алуан түрлі идеяларды қалыптастыру үшін қажет. Мінез-құлықтың рухани мотивтерін басшылыққа алатын адам жеке өсу мен өзін-өзі дамытуға қатысты өзінің шығармашылық бағытына ие болуы мүмкін. Бұл оқу үрдісі барысында дивергентті ойлауды қалыптастыру кезінде маңызды аспект болып табылады[1].

1) Дивергентті ойлауды бүкіл әлемде жалпы қабылданған «шығармашылық» терминіне қосу. Көбінесе кәсіби зерттеулердегі ғалымдар шығармашылықты дивергентті ойлаумен теңестіреді (Г.С.Альтшуллер, Н.Н.Вересов, И.П.Волков және т. б.) немесе оларды басқаша салыстырады (М.С.Бернштейн, Э.Де Боно, И. Н. Семенов).

2) дивергентті ойлау туралы ақпараттың бірізділігі жоқ, өйткені дивергентті ойлаудың анықтамасы мен оның критерийлері бекітілгенімен теорияның едәуір бөлігі біртұтас болып келеді.

Кейбір теориялық және эксперименттік зерттеулерде дивергентті ойлау: ерекше зияткерлік қызмет (А. В. Брушлинский, И. А. Васильев және т. б.); дарындылықтың ерекше түрі (В.Лей, Н. С.Лейтес, Ч. Д. Чистякова, В. Штерн); ғылым мен өнердегі қызметтің пайда болуы (Р.Арнхейм, М.М.Бахтин). Жалпы «Дивергентті ойлау» ұғымын қолдануда белгілі бір қиындықтар туындайды, өйткені білімнің бірыңғай тұжырымдамасы жоқ[2].

Психологиялық сөздікте: «шығармашылық – адамның өздік белсенді нәтижелі еңбек ету түрі, нәтижесі жаңалық ашу, жаңа туындыларды жасау, жаңа міндеттерді шешу» деп түсінік береді, ал Л.С.Выготский «жаңалықты ашу», С.Л.Рубинштейн іс әрекетпен байланыстырып «жаңалықты жасау», А.В.Тихомиров мақсатты іс әрекет арқылы «бұрын болмаған жаңалықты жасау, стереотиптерді, шаблондарды жеңу» деген. А.Я.Пономарев «даму» деген ұғым мен байланысын көрсетеді. Оған жаңа білім, іс әрекеттің жаңа тәсілдерін меңгеру кіреді деген. Шығармашылық қабілет индивидтің ойлау қабілетінен, олардың еңбек әрекетінен, жасаған өнер туындыларынан және материалдық жан дүние әрекетінен көрінеді делінген [3. 421-423 б.].

Шығармашылық тұлғаның жеке ерекшелігі, табиғи дарындылығы мен даналығының көрінісі, шығармашылық қабілеттердің деңгейлері. Ғылыми тұрғыда қарастырып зерттеген шетел ғалымдары: Г.Селье, Дж.Гилфорд, Р.Тафель, Е.П.Торренс т.б.

ТМД елдерінде А.Брушлинский, А.Матюшкин, Я.Пономарев, С.Рубинштейн, Л.Выготский, Д.Богоявленская, Ю.Гильбух, М.Махмутов, В.Загвязинский т.б.

Қазақстанда : М.Мұқанов, Қ.Жарықбаев, Т.Тәжібаев, Т.Сабыров, Ж.Қараев, С. Смаилов, Р. Омарова, А. Әбілқасымова, С. Бегалиева, М. Құдайқұлов, Т. Сабыров, Б.Тұрғынбаева т.б. еңбектерінде адамның жеке басының дамуы мен шығармашылығының әр түрлі аспектілері қарастырылады. Педагогикалық қызмет табиғатынан шығармашылық қызмет екені баршаға белгілі. Мұғалімнің өмірінде кездесетін түрлі жағдайлардың дұрыс шешімін табудың дайын рецепті жоқ, сондықтан болашақ маман иесі шығармашылықпен жұмыс жасай білуі керек[4].

Біздің ойымызша, шығармашылық – білім беру өмірлік тәжірибесінде белсенді түрде жүзеге асырылатын, болашақ әлеуметтік педагогтардың тәжірибе жасау, сөздік және бейнелі стандарттарды түрлендіру, заттар мен құбылыстар арасында жаңа ассоциативті байланыстарды орнату қабілетін ашатын көп құрамды, күрделі ұйымдастырылған тұтас психикалық білім. Шығармашылық балалармен жұмыс істейтін болашақ әлеуметтік педагогтардың тұлғалық қасиеттерінің құрылымына біріктірілген, оның дәрежесі олардың шығармашылық өзін-өзі көрсету еркіндігінің мүмкіндіктерімен анықталады.

Дж. Гилфорд және оның қызметтестері 1954 жылдан бастап креативтілікті білдіретін 16 түрлі интеллект қабілеттерді анықтаған. Оларға ойлаудың жылдамдығы, бейімделгіштігі, нақтылығы, сезімталдығы, қиялшылдығы кіреді. Гилфорд бұлардың барлығын «дивергентті ойлау» деп атады. Олар мәселе анықталған кезде ғана пайда болады.

Конвергентті ойлау адамға көптеген міндеттерді шешуде бір ғана дұрыс шешімін табуға қажет болады. Дегенмен, нақты шешімі бір ғана емес, бірнеше болуы да мүмкін, бірақ шешім көптігі шектеулі болады. Дж. Гилфорд конвергентті ойлауға қабілетті интеллектімен, яғни, жоғары өлшемді тестермен (IQ) өлшеу мүмкіндіктерін ашып көрсетеді.

Интеллекті зерттеушілер шығармашылық қабілеттер мен интеллектінің байланысын зерттеп, дәлелдеуге тырысқан.

Шығармашылық қабілеттер мен интеллектінің айырмашылығын байқаған Л. Терстоун болды. Шығармашылық шешім мәселені шешу үстінде емес, дәл назар аударғаннан кейін пайда болады деген.

Дж. Гилфорд креативтіліктің төрт, кейін алты параметрін көрсеткен:

- мәселені қою және байқау қабілеттілігі;
- көп идеялар табу қабілеттілігі;
- бейімділік қабілеттілік – әр түрлі идеяларды іске асыру;
- төтендік қабілеттілік – дәстүрден тыс жауап беру;
- нысанды бөлшектер қосып жетілдіру;
- мәселені шеше білу қабілеттілігі, яғни талдау мен жинақтау қабілеттілігі.

Педагогикалық өмірі үнемі өзгерісте болып тұрады, сол өзгерістерге қарай болашақ әлеуметтік педагог өзі де өзгеріп, өзін жетілдіріп тұруы керек. Болашақ әлеуметтік педагогтың шығармашылық дамуы оның жеке даралық кәсібі мәдениетінің қалыптасуына мүмкіндік туғызады.

Педагог болсын, болашақ әлеуметтік педагог болсын үнемі өзін-өзі анықтап, өзін-өзі дамытып, өзінің мүмкіндігін толық көрсете білуі қажет. Сондықтан ол білуі керек:

- өзінің қабілетін, ерекшеліктерін;
- өмірлік, кәсіби мақсатты қоя, таңдай білу;
- түрлі жағдайларды жоспарлай, шешім қабылдай білу;
- мәселені шешудің түрлі әдіс, тәсілдерін табу;
- өзін бағалай білу, рефлексияға қабілеттілігі.

Шығармашылық–мәселені белгілі тәсілдермен шешуге болмайтын жағдайда туындайды. Дегенмен, бұл қисынсыз әрекет емес. Жаңа тапқыр шешім қабылдауға әкелетін әрекет - әр түрлі деңгейде, бірнеше кезеңдерден тұратын күрделі психологиялық үрдіс. Осы мәселені зерттеген ғалымдар педагогикалық шығармашылық төмендегідей кезеңдерден тұратынын анықтаған:

- педагогикалық ойдың пайда болуы;
- түпкі ойды талдау; - педагогикалық ойды әрекетке айналдыру;
- шығармашылықтың нәтижесін талдап бағалау туралы пікір айтқандар:

В.А. КанКалик, Н.Д. Никандров.

- жаңалықты көру;
- педагогикалық өнертапқыштықты құрастыру, модельдеу; - жетілдіру (В.И. Загвязинский).

Бұл кезеңдерде қызығушылық, интеллект, қажетті білімді тез арада меңгере білу, байқампаздық, ойлау операцияларын іске қоса алу, тапқырлық, интуиизм, табандылық, еркіндік пен өзіне деген сенушілік сияқты тірек сапалардың болуы шығармашылық әрекетті нәтижелі етеді.

Қандай типтегі тұлға шығармашылықта мұратына жетеді десек, ойы ұшқыр, ақылы алғыр болуы керек екендігі ғылымда дәлелденген. Ең бастысы,

шығармашыл тұлғада шығармашылыққа деген тұрақты қажеттілік, тұрақты сұраныс болып, өз ісінен қанағат табу сезімі болуымен көрінеді. Осыған байланысты «адам идея, жаңалық аштым деп ойлайды, ал шын мәнінде олар адамды ашады»- деген К.Г.Юнгтің сөзі дәлел бола алады. Білімнің гуманистік парадигмасы тұрғысынан қарасақ, тұлғадағы шығармашылық басқа адамдарда жоқ, немесе аз мөлшердегі жекеліктерді дамытады. Таза жаңалықта жаңа «адам» туады, оның қабілеті кескінделеді.

Болашақ әлеуметтік педагогтың шығармашылығының компоненттеріне жатады: оның көзқарасы, құзырлылығы, қиялы, ойдың тереңділігі, икемділігі, рефлексияға қабілеттілігі, тапқырлығы, даралығы, мәдени, әлеуметтік және педагогикалық тәжірибесі.

Бұл компоненттердің ішінде болашақ әлеуметтік педагогтің нәтижелі, табысты еңбек етудің негізі болып табылатын білім, құзырлылық, рефлексияға қабілеттілігі педагогикалық шеберліктің құрылымдық компоненттері деп есептеуге болады. [5.73-83 б.].

Шығармашылық, сонымен қатар интеллект жалпы адамзаттық қасиет, барлық адамдарда белгілі бір шығармашылық деңгейі бар. Көпшілігінде орта деңгейлі шығармашылық бар, бірақ тек кейбір адамдар өте креативті немесе шығармашылыққа жетіспейді. Дивергенттік ойлаудың болуы (жанама немесе шығармашылық) жағдайды әртүрлі тәсілдермен көру мен қабылдауды білдіреді. Бұл ескі үлгілерді қайта құруды білдіреді, **әдеттегіден қашып, ойлаудың жаңа модельдерін құрыңыз.**

Дивергентті ойлау дегеніміз тек жаңа идеяларды тудыру ғана емес, сонымен қатар қарама-қарсы идеялар арасындағы, ескі және жаңа идеялар арасындағы қақтығыстарды жою. Осылай ойлайтын адам «кішкентай қадамдар» арқылы емес, секірістер арқылы жұмыс істейді; олар тек тиісті элементтермен ғана емес, сонымен қатар маңызды емес элементтермен де жұмыс істейді. Соңында, **дивергентті ойлау дегеніміз - ойдың стихиялық элементтерінің жүйелі ойлау жүйесіне әсер етуіне немесе керісінше.**

Бұл қабілеттерді дамыту үшін оқу-тәрбие процесінде студенттерге, яғни болашақ мамандарға еркіндік беріп, топтың пікіріне бағындырмай өз пікірлерін айтуға ұмтылдыруға тырысамыз. Ол үшін дискуссия, мақалаларға пікір, сын айту, сыни тұрғыдан ойлау, конкурстарға, олимпиадаларға қатыстыру, ғылыми жобалар дайындау т. б. түрлерін қолдану маңызды.

Педагог — білім беру іс-әрекетінің субъектісі ретінде оқытудың небір жаңа әдіс-тәсілдерін, формаларын жүзеге асырушы басты тұлға. Сондықтан білім берудегі барлық оңды өзгерістер мұғалімнің жаңаша ойлау тәсілімен, жаңа шығармашылық іс-әрекеттерімен, жаңа педагогикалық гуманистік құндылықтармен тікелей байланысты болады. Қазіргі таңда болашақ мамандарға деген көзқарас пен қарым-қатынаста оларды объект деп қарамай, дамушы тұлға ретінде қабылдап, оқу-тәрбие жұмысын осыған лайық өзгерістерге сай, қазіргі педагогикадағы тұлғаны қалыптастыруға бағытталған жаңа технологияны енгізудің қажеттілігі туындап отыр. Ал жаңа технологияны

пайдаланудың мақсаты — міндетті деңгейдегі білімді қалыптастыра отырып, шығармашылық деңгейге жету [6].

Қорытындылай келе, оқыту үрдісіне деген жаңа көзқарас инновациялық оқытуды пайдалану өзіндік ойы бар, зерделі креативті тұлға дамытуға алып келеді.

Әдебиеттер:

1. Богоявленская Д. Б., Сусоколова И. А. К вопросу о дивергентном мышлении // Психологическая наука и образование. № 1. 2006. С. 85-96.
2. Юркевич, В. С. Проблема эмоционального интеллекта / В. С. Юркевич // Вестник практической психологии образования. — 2005. — № 3 (4). — Июль–сентябрь. — с. 4–10.
3. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологический словарь-справочник. Минск: Харвест, 2004. - 576 с.
4. Якушева С. Д. Основы педагогического мастерства: учебник для студентов сред. Проф. Учеб. Заведений / - 2-е изд., - М. Издательский центр «Академия», 2009 – 256 с.
5. Мукутова Ж. К. Педагогикалық шеберлік пәні бойынша дәрістер, практикалық тапсырмалар, оқу әдістемелік құрал. Көкшетау, 2015. 138 бет.
6. Морозов А. В., Чернилевский Д. В. Креативная педагогика и психология. — М.: Академический проект, 2004. — 256 с.

ӘӨЖ 37.015.3

ОҚУ ОРДАСЫН АУЫСТЫРҒАН ОҚУШЫЛАРДЫҢ МЕКТЕПКЕ БЕЙІМДЕЛУ ПРОЦЕСІ

Ахтанова С.К.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің доценті

Нұғымат Ә.С.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің 2-курс магистранты

Еліміздің «Жаңа Қазақстан» болып қалыптасуына бағытталған Қазақстан Республикасы Парламенті Мәжілісінің жиынында Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев білім саласында жүрген азаматтарға үлкен парыздар жүктеген болатын. Мемлекетіміз егеменді, осы жаңарып келе жатқан қоғамда, білім берудің де нағыз демократиялық принциптері қаланып келеді. Олар, тұлғаның шығармашылық дағдысын қалыптастыруға, қайталанбас даралықты дамытуға негізделген білім беру жүйелері. Елбасы айтқандай, «Елімізді 2050 жылы барысқа айналдыратын күш – мектеп партасында отырған оқушылар мен 15 - 20 жас аралығындағы жастар». Сондықтан жас жеткіншектердің «барысқа» айналар жолында ата-ананың, ұстаздардың, педагог-психологтердің атқаратын міндеті орасан зор.

Ұрпақ тәрбиесі, мемлекет тағдыры туралы айтулы еңбектер жазған ғалым - профессор Б. Кенжебаев: «Бала біздің болашағымыз». Болашағына